

SZERKESZTŐI JEGYZET

Szerénytelenség nélkül írhatom, hogy – miközben ismét intézményi átalakítás folyik körülöttünk, alattunk és felettünk, és a lap folytathatósági kérdései is vesztőhelyre kerülnek –, mégis egy nagyon izgalmas, húsba- és jövőbe vágó kérdésekkel foglalkozó lapszámot sikerült produkálnunk. Úgy látszik, a szerkesztőségben vész helyzetben mindenki a legjobb formáját hozta. De így van-e ez a globális természeti és iskolán kívüli/belső vész helyzetek esetén is? Erre keresik többek között a válaszokat a lapszám írásai.

Hónapokkal ezelőtt a szerkesztők eldöntötték, hogy az év utolsó előtti száma a fenntarthatóság, a környezeti nevelés és – kissé áthallásosan – az iskolai légkör kérdéskörét dolgozza fel. A döntésben szerepe volt annak is, hogy a 2012-es NAT is kiemelt nevelési-fejlesztési célként fogalmazza meg mindkét témát. Tehát kíváncsiak voltunk arra, hogy a „klímaügy” miként van jelen a közgondolkodásban és az iskola mindennapi gyakorlatában. Döntésünk eredményes megvalósítását az is segítette, hogy a tanszabadság kérdéskörével felforrósított nyár folyamán – mondhatni véletlenszerűen – jó néhány, a témakörhöz kapcsolódó írás érkezett.

Amikor a lap koncepciója készült, nem is számítottunk rá, hogy az indián nyár folyamán mennyire forróvá válik nemcsak a körülöttünk lévő környezet, de ez a téma is. A hetekben ült össze például a Felelős Értelmiségiek Szövetségének konferenciája, ahol Vida Gábor akadémikus fogalmazott meg a „klímaügy” kapcsán riasztó előrejelzéseket. *„A gazdasági növekedés közben a Föld főkarcnyit nem nő, a természet bajban van. A bioszféra 10 millió éves távlatban regenerálja magát, de az embernek nincs ennyi ideje. A különálló tényezők a globális rendszerben egymást felerősítve, hirtelen nem várt változásokon keresztül egy katasztrófa lehetőségét vázolják.*

Nagy az esélye, hogy a pleisztocénből átléptünk egy másik, a „forró Föld” ciklusba. A legrosszabb forgatókönyvek szerint elérhetjük az eocén szintjét, amikor az Antarktiszon erdők, Grönlandon pedig pálmák nőttek, és mivel nem volt jég, sokkal magasabb volt a tengerszint.”¹ Vagyis karnyújtásnyira van tőlünk az apokalipszis.

Tulajdonképpen erre az aggodalomra írnak azok a válaszok is, amelyek a lapszám körkérdés rovatához érkeztek: *„Klimadiskurzus nélkül nem tudjuk kitalálni, hogyan csökkentjük a klímaváltozás mértékét, és hogyan alkalmazkodjunk a bekövetkező változásokhoz. De a diskurzus önmagában nem elég. Ha diskurzusaink eredményeképp nem kezdünk bele a közösen elhatározott cselekedetek végrehajtásába mind egyéni, mind társadalmi szinten, akkor nem érhetünk el eredményeket”* (Varga Attila). *„Most kezdünk rájönni, hogy társadalomtudósok is kellene, vagy kellett volna, hogy ezt az egyszerűnek látszó környezetpolitikai aktust végigvezessük valamilyeni társadalmi rendszeren, hogy folyamatosan menedzselni tudjuk az éghajlatváltozás körüli, vagy úgy általában a környezeti ügyeinket. Mert az éghajlatváltozás valójában egy makacs, sok mindennel összefüggő társadalmi probléma”* (Jankó Ferenc).

A hamburgi ECER-konferencia nemzetközi résztvevői az oktatáskutatók felelősségét is felvetették, tanácskozáson megállapítva:

„Az oktatáskutatás csak akkor tud érdemben bekapcsolódni az emberiség jövőjének a kialakításába, ha részesévé válik ennek a tanulási folyamatnak. Vagyis ha képes alkalmazkodni ahhoz a gyökeresen új helyzethez, mikor civilizációknak működési alapelvei kérdőjeleződnek meg – az oktatással kapcsolatban is. Egy olyan korban élünk, mikor kérdéssé vált, hogy a nevelők jobban ismerik-e a világot, mint a tanulók, sőt, egy olyan korban, amikor felmerül annak a lehetősége,

¹ Forrás: https://index.hu/techtud/2019/10/31/klimavaltozas_forro_fold_metan_aszaly_felmelegedes_felelos_ertelmiseg/

hogyan az oktatás globális rendszere sokkal inkább hátráltatója, semmint elősegítője az emberi civilizáció fennmaradásának” (lásd Varga Attila és Barna Orsolya tudósítását).

A Carol Black *Schooling the World* című dokumentumfilmjében megszólalók még ennél is keményebben fogalmazznak, s eszerint „A nyugati típusú oktatás célja, különösen az iparosodás kialakulásával, nem önálló, felelősségteljes polgárok nevelése, akik mindennel fel vannak vértvezve ahhoz, hogy megbirkózzanak a saját életükkel és problémáikkal, hanem olyan 'elemek' létrehozása, amelyeket be lehet építeni az ipari termelés rendszerébe. [...] Ma már az úgynevezett harmadik világban is ez a típusú oktatás lett az alap, amely emberek tömegeit teszi függővé a modern, központosított gazdaságtól, eltérítve őket a függetlenségüktől, saját kultúrájuktól és önbecsülésüktől” – fogalmaz Lévai Julianna a filmet ismertető írásában.

Ezzel pedig megérkezünk az iskolai légkörben teremtődő vészhelyzetekhez. Borsodi Csilla a szakképzésben tanuló diákok történeteivel járja körül az iskola belső világából következő kérdéseket: „Mi történik akkor, ha a tanuló bántalmazza az iskolában és a szülőktől támasz helyett büntetést kap? Elképzelhető-e, hogy egy tanuló számára az iskola 'kitörési lehetőség' még akkor is, ha ott abúzus éri? Létezhetnek-e helyzetek, amelyekben nincs más megoldás, mint az iskola elhagyása, akár alacsonyabb szintű képzésbe való bekapcsolódás érdekében?” És nemcsak a kérdések, hanem az arra adott válaszok is felkavaróak, olyannyira, hogy komoly empátiával fogadom Braun József írását, amely a tanulók állami intézményrendszerből való kimenekítésének szülői dilemmáit mutatja be. „Az említett

szabadság választásával valami hidegtelelős helyzet áll elő a szülő számára. Annak a döbbenetét éli át, hogy ez a felismert és választott szabadság egyszemélyi, individuális, személyes felelősséggel szembesít. Mégpedig a lehető legkeményebb helyzetben – hiszen a saját gyerekekről van szó, akiknek a sorsa innentől fogva csak és kizárólag tőlem függ. Hiszen én döntöttem így – az intézményrendszer ellenében. Ezzel a döntésével, választásával eladdig teljesen ismeretlen világban találja magát az ember. Rádöbben egyedüllétére. 'Jó, kiboztam a gyereket, oda nem viszem vissza. De most mi lesz, mit fogok én csinálni, mert innentől nekem kell csinálnom, nem mondhatom azt, hogy az iskola miért nem teszi, miért nem oldja meg...' Egészében bizonytalan a helyzet.”

Miközben a lapszám írásai jelentős részben a félelmekről, vészhelyzetekről szólnak, aközben fölsejlenek a pozitív iskolai történetek is. Az OTDK-küldöndíjas Seres Zoltán írása a kipróbálás tanulságaival együtt mutatja be a környezeti szemléletformálást középpontba állító élményközpontú projektfeladatait, míg Bogár Andrea írásában tanulói véleményeket is megismerhetünk: „Szeretem a projekt módszeres tanórákat, mert sokkal jobban tudunk mi, diákok érvényesülni, ezáltal elsajátítani a tananyagot. Pláne úgy, hogy a környezetünkről van szó, amin már a mi, illetve az utánunk következő generációk javíthatnak. Így felfogom a környezetem fontosságát”.

Rengeteg jel utal arra, hogy az úgynevezett „következő generáció” talán felelősebben és tudatosabban szeretne vigyázni közös jövőnkre. Ebben reménykedve ajánlom a lapszámot az olvasóknak.

Kaposi József

A Tanulmányok rovatba érkező írásokat lektoráltatjuk. A közlési feltételekre és a publikációs stílusra vonatkozó útmutatás, valamint a bírálati adatlap a lektorálás szempontjaival elérhető a honlapunkon: <https://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle>.

élet és iskola, élet-iskola, életiskola, iskola és élet, iskola-élet, iskolaélet

„[...] Azóta, hogy a valóság 'már csak-végre' mint világfölötti gondolat és képzet létezik (minden egyéb aspektusában pedig csak *van*), mi egyebet is tehetnének a lények, e világteremtmények, mint hogy huhognak. Ez van! [...] Az *ügynevezett* világvég oly prózai, oly hétköznapi, oly meghitt immár – életforma, gondolkodás-mód, gazdálkodás, művészet, hatalom –, akár egy baleset: [...] folyik némi vér, s megy tovább minden, mint a karikacsapás. Csak ezúttal a világ – 'a' világ – nyílfan ki. Éppen ez az: vége van és mégis megy tovább; nélkülünk és mégis velünk. A vészmadár nem azt jósolja meg, ami lesz [...], hanem azt *vészeli* – gondolja, éli, mondja, tárja fel –, ami van [...]. Huhogni [...] annyi, mint benne élni a megmutatkozásban és egyben *megmutatkozás* lenni. A huhogás az emberben megmutatózó nem-emberi: az utolsó hang, mely ugyan még emberi beszédet formáz, de már félrehallhatatlanul *állati hanghordozással*, mégpedig anélkül, hogy ez félelmetes lenne. Sőt, ez az állati talán még a legemberibb az emberben, ahogyan manapság létezik.”

Szilágyi Ákos: *A tények és a lények*, Liget, Budapest, 1995, 8–11. o.

„Mindent megteszünk annak érdekében, hogy sikerüljön. Sikerülni fog.

Ha teljes nyugalomban sütünk fahéjas csigát, úgy, ahogy régen is, akkor Greta meg fogja enni, ahogy régen is, és akkor minden megoldódik. Végre megoldódik. Játszi könnyedséggel fog ez menni. Hiszen mindannyian annyira szeretünk fahéjas csigát sütni.

Tehát sütünk és táncolunk a konyhában, hogy az emberiség történetének lehető legpozitívabb és legboldogabb fahéjascsiga-ünnepét hozzuk létre.

De ahogy elkészülnek a fahéjas csigák, az ünnepség hirtelen félbeszakad. Greta kezébe vesz egy sütit, megszagolja. Ott ül, kezében a sütivel, kinyitja a száját, de nem megy. Látjuk rajta, hogy nem fog menni.

– Légy szíves, edd meg! – mondjuk Svantéval kórusban.

Először teljesen higgadtan.

Majd kissé határozottabban.

Aztán beleadjuk a bennünk felhalmozódott teljes elkeseredettségenket, tehetlenségünket.

Végül már kiabálunk. Kiadjuk magunkból a félelmünket és a reménytelenségünket.

– Egyél már végre!!! Hát nem érted meg, hogy enned kell?! Enned kell, különben meghalsz!

És ekkor kitör Gretán az első pánikroham. Olyan hangot ad, amit még nem hallottunk tőle, sohasem. Egy őskiáltás tör fel belőle, amely több mint negyven percig tart. Pólyás korától eltekintve most halljuk először kiabálni.

Ott ülök vele, az ölemben tartom. Mózes kutyánk mellettünk fekszik, nedves orrát Greta fejéhez dugja.

A fahéjas csigák a földön hevernek.”

Greta és Svante Thunberg – Beata és Malena Ernman:
Ég a házunk, Corvina, Budapest, 2019, 25–26. o.

MAGYAR
PEDAGÓGIAI
TÁRSASÁG